

فصل ۲

پیش زمینه و توجیه

تکالیف درسی می‌تواند برای عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان سودمند و برای بسیاری از کودکان و خانواده‌ها تجربه‌ای چالش‌آفرین باشد. کودکان مبتلا به ADHD و والدین آن‌ها، اغلب با مشکلات مهمی در تکمیل تکالیف درسی مواجه می‌شوند. این فصل بنیادهای تئوری و عملی را جهت برنامه‌های پیشرفت در انجام تکالیف درسی ارائه می‌دهد و مختصاتی را در حیطه‌ی بیان شده در زیر مرور می‌کند:

- تأثیرات تکالیف درسی در عملکردهای دانشگاهی.
- چالش‌های تجربه شده توسط کودکان مبتلا به ADHA.
- مداخلات عملی حمایت شده برای اجرای تکالیف درسی.
- اهمیت یک رویکرد جامع جهت مداخله.
- نیاز به نظارت منظم و پیوسته با مراحل مداخله.
- اهمیت روش‌های چندگانه سنجش نتیجه یا پیامد.
- راهکارهای توسعه‌ی امور مربوط به مداخله.
- دستورالعمل‌های ترکیب معالجات دارویی با مداخله‌های رفتاری.
- اهمیت خدماتی که در پی می‌آیند.

تأثیرات تکالیف درسی در عملکردهای دانشگاهی

تکالیف درسی به معنای تکلیفی است که توسط آموزگار داده می‌شود تا دانش‌آموزان در زمان‌های خارج از کلاس درسی انجام دهند.

تکالیف درسی را می توان در چهار بخش طبقه بندی نمود:

- (۱) تکالیف تمرینی، که برای مرور مطالب مطرح شده در کلاس طراحی شده است؛
  - (۲) تکالیف آماده سازی، که دانش آموز را برای عناوین درسی ای که در آینده ی نزدیک ارائه خواهد شد آماده می نماید؛
  - (۳) تکالیف امتدادی، که تعمیم مفاهیم کلی در زمینه های آشنا تا ناآشنا را تسهیل می کند؛ و
  - (۴) تکالیف خلاق، که نیاز به تجمع دانش و مفهوم کلی جهت خلق محصولی تازه دارد.
- برای مثال وقتی دانش آموزان در مقطع ابتدایی هستند، تکالیف، برای تمرین مهارت یا ایجاد آمادگی برای درس های آینده طراحی می شود. تکالیفی که برای مدارس راهنمایی و متوسطه داده می شود نوعاً شامل طبقه ای از هر مقوله است از جمله توسعه ی مفاهیم نظری و توانایی جهت اعمال دانش برای وضعیت های نو و تازه.

مطالعات مربوط به مؤثر بودن تکالیف درسی، به طور کل این عقیده ی عمومی را که تکالیف درسی تأثیر مثبتی در کلاس های دانشگاهی دارند، تحقیقات نشان می دهد که دانش آموزانی که به آن ها تکلیف درسی در سطح بالایی محول می شود نسبت به آن هایی که آن را ندارند، تأثیرات مثبت آن را درگیری درس های دانشگاهی احساس می کنند. علاوه بر آن، تحقیقات اخیر نشان می دهد که مقدار تکالیف انجام شده نسبت به مدت زمان انجام آن تأثیر قوی تری در میزان گیری درس های دانشگاهی دارد.

به نظر می رسد تأثیرگذاری انجام تکالیف درسی با تغییر سطح کلاس های دانش آموزان تغییر می کند. دانش آموزان دبیرستان رابطه ی مثبتی بین زمان صرف شده جهت انجام تکالیف و میزان گیری دانشگاهی را نشان داده اند. اگرچه، تأثیرات مثبت انجام تکالیف در دانش آموزان مدارس راهنمایی و ابتدایی نیز نشان داده شده است، ولی تحقیقات نشان می دهد که اهمیت تأثیر انجام تکالیف درگیری درس های دانشگاهی تا حدودی کمتر از دوره های متوسطه و ابتدایی است.

اگرچه تأثیرات مستقیم انجام تکالیف روی پیشرفت تحصیلی به نظر نسبتاً به یکی از سال های دوره ابتدایی مربوط است، ولی استفاده های بیشتری در محول کردن تکالیف درسی به دانش آموزان کلاس های پایین تر وجود دارد. انجام تکالیف درسی ممکن است به مهارت های خواندن و عادات کاری کمک کند، که این می تواند در کلاس و به هنگام انجام تکالیف در سنین بالاتر برای دانش آموزان مفید باشد. همچنین انجام تکالیف فرصت های مکرری را برای همکاری

خانه و مدرسه و دخالت والدین در امور مدرسه‌ی فرزندان‌شان ایجاد می‌نماید، که نشان داده شده است که به شدت به کارآیی نهایی دانش‌آموزان در مدرسه مربوط می‌شود.

مشکلات تکلیف درسی کودکان مبتلا به ADHD

ADHD به وسیله‌ی مشکلات ناشی از فقدان توجه و یا بیش‌فعالی - تکانشوری^۱ که شامل سطح مهمی از نقص در کارکرد آموزشی و اجتماعی است، مشخص می‌شود. این اختلال امروزه به لحاظ نوع، به سه زیرمجموعه تقسیم می‌گردد: (۱) ADHD با نوع بی‌توجهی غالب، (۲) ADHD با نوع بیش‌فعالی - تکانشوری غالب، (۳) ADHD با نوع ترکیبی.

تحقیقات مکرراً فرق بین ADHD با بی‌توجهی غالب و ADHD با ترکیبی از هر دو نوع را به اثبات رسانده است. مطالعاتی برای اعتبار دادن به زیرمجموعه‌ی دیگر یعنی ADHD با بیش‌فعالی ناشی از قوه‌محركه‌ی غالب مورد نیاز می‌باشد. نشان داده شده که ADHD در پسران بیشتر از دختران شایع بوده است، همراه با نسبتی تخمینی در حدود ۳ به یک. تقریباً ۲۵٪ از کودکان مبتلا به ADHD از عدم توانایی‌های‌شان، که شامل اختلال در خواندن، مسائل ریاضی، و یا نوشتن بود آگاهی یافتند. بدون در نظر گرفتن این که آیا آن‌ها این عدم توانایی را فرا گرفته‌اند یا نه، تعداد عمده‌ای از آن‌ها در دوره‌های دانشگاهی کم‌آموزند. کودکان با ADHD از نوع بی‌توجهی (ADHD از نوع بی‌توجهی؛ ADHD از نوع ترکیبی) به‌ویژه به نظر می‌رسد در خطر اختلال در قوه‌ی درک، کم‌آموزی دانشگاهی، و مشکلات تکالیف درسی باشند.

مشکلات تحصیلی کودکان مبتلا به ADHD به چندین متغیر ارتباط دارد، اما دو عامل از آن متغیرها به ویژه مهم هستند. ابتدا، کودکان مبتلا به ADHD نسبت به همسالان بدون ADHD کمتر به‌طور فعالانه درگیر دستورالعمل‌های تحصیلی هستند. کودکان مبتلا به ADHD به‌طور اساسی نسبت به همسالان‌شان به میزان کمتری رفتار موظف خود را بروز می‌دهند و وقت خود را صرف انجام دستورالعمل‌ها و تکالیف کلاسی می‌کنند. رهایی از قید تحصیلی در کودکان مبتلا به ADHD آن‌ها را در یک موقعیت توأم با عدم مزیت و ویژه‌ای قرار می‌دهد: میزان قابل توجهی از تحقیقات نشان داده است که ارتباط قوی بین سطح زمان درگیری تحصیلی و یادگیری تحصیلی وجود دارد.

دوم، دانش آموزان با توجه و دقت و کسانی که در حال یادگیری مشکلات هستند، نسبت به همسالانشان نیاز بیشتری به دستورالعمل و تمرین دارند تا گام‌هایشان را در کلاس درس حفظ نمایند. متأسفانه، سیستم‌های آموزشی برای برآوردن نیازهای این‌گونه دانش‌آموزان به دستورالعمل‌ها و تمرینات اضافی اغلب دارای آمادگی نیستند. به علاوه، خانواده‌ها اغلب برای پشتیبانی کودکانی که در سطح بالایی دچار درهم‌ریختگی هستند، تجهیز نشده‌اند. بنابراین، جهت پیشبرد عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان با دقت و توجه و در حال یادگیری مشکلات لازم است که در درجه‌ی اول رفتارهای انجام‌کار و درگیری در کارهای تحصیلی آن‌ها بهبود یابد؛ و همچنین فرصت‌هایی جهت یادگیری و تمرینات تحصیلی برای آن‌ها فراهم شود. انجام تکالیف درسی به کودکان فرصت‌های بی‌شماری جهت یادگیری و تمرین مهارت‌های تحصیلی اعطا می‌کند. کمک به کودکان برای بهره‌گیری از این فرصت‌ها که خیلی فعالانه‌تر درگیر کارهای خودشان شوند می‌تواند راهکار آموزشی بسیار سودمندی باشد.

اگرچه، در کمال تعجب تحقیقات کمی در مورد مشکلات انجام تکالیف درسی کودکان مبتلا به ADHD صورت پذیرفته، واضح است که بسیاری از این کودکان مشکلات تکالیف درسی بیشتر و جدی‌تری نسبت به همسالانشان بروز داده‌اند. کودکان مبتلا به ADHD مشکلاتی از نوع یاد شده در زیر را دارا هستند: کوتاهی در نوشتن تکالیف محول شده، کوتاهی در آوردن تکالیف محول شده به منزل، عدم تمایل به شروع به انجام کار در ساعات معین و مشخص شده، فقدان پافشاری، حواس‌پرتی، کوتاهی در تکمیل کار، مناقشه با والدین، عدم دقت در مراقبت، و قصور در برگرداندن تکالیف به آموزگار.

اقدامات جهت پیشرفت در انجام تکالیف درسی

اقدامات بسیاری برای پیشرفت در انجام تکالیف درسی طراحی شده است. این اقدامات می‌تواند به آن‌هایی که بر روی پیشایند و وابسته بودن به نتیجه‌ی تکالیف درسی متمرکز شده‌اند تقسیم‌بندی شوند. در برنامه‌ی موفقیت در انجام تکالیف درسی، تغییر دادن مقدمه یا پیشایند در وهله‌ی اول به هنگام شروع برنامه و به هنگام دو جلسه‌ی اول مورد تأکید قرار گرفته است. اصلاحات و تغییرات نتایج برای جلسات سوم، چهارم، و پنجم مورد تأکید است.

مقدمه یا پیشایند

پیشایند یا مقدمه‌ی تکالیف درسی بُرد وسیعی از متغیرها و موقعیت‌هایی است که زمینه را

برای انجام تکلیف آماده می‌نماید. عاملی جدی و مدرسه - محور که می‌تواند بر انجام تکالیف درسی تأثیر بگذارد عبارت است از تکلیفی که از جانب معلم به عهده‌ی دانش‌آموز گذارده می‌شود. تکلیفی که دارای هدف و منظوری مشخص است، باروش کلاسی ارتباط نزدیک دارد، و به نظر می‌آید که نتیجه‌ای را ایجاد نماید که برای دانش‌آموزان مفید باشد. تکالیفی که برای تمرین مهارت‌های یادگیری در کلاس طراحی شده است باید قابلیت تکمیل داشته باشد، و معلم باید برای تغییر انواع تکالیف داده شده تلاش کند. به علاوه، برای این که تکالیف مؤثر بوده و کارآیی داشته باشد، باید به درستی و روشنی بیان شود و پیش‌بینی‌هایی باید صورت گیرد تا دانش‌آموز از کار محوّل شده به‌طور دقیق و کامل نُبترداری نماید.

والدین مشخصاً دارای نقشی مهم در ایجاد محیطی مناسب برای انجام تکلیف می‌باشند. راهکار کلیدی برای انجام تکالیف عبارت است از ایجاد زمانی منظم که رعایت نوسانات در توانایی‌های کودک در دریافت توجه و توانایی والدین برای نظارت دقیق رفتار در طول ساعات بعد از مدرسه را دربرگیرد. عامل جدی دیگر عبارت است از ایجاد مکانی برای انجام تکالیف که میزان حواس‌پرتی را به حداقل برساند مانند جایی که تلویزیون در آن نباشد و خواهرها یا برادرها در آن جا بازی نکنند تا توجه و دقت به انجام کار در آن جا افزایش یابد. علاوه بر آن، این مهم است که والدین دستورات را به صورت واضح و موجز و خلاصه صادر نمایند.

نتایج

نتایج تکالیف درسی عبارت است از راه‌های گوناگونی که والدین، معلمین، همسالان، خواهران و برادران و خود کودک به رفتارهای صادر شده به هنگام انجام تکالیف درسی پاسخ می‌دهند و پاسخ‌ها یا واکنش‌های آموزگاران نسبت به تکالیف می‌تواند تأثیر بسزایی در اجرای آن بگذارد. دادن نمره به تکالیف و تأمین بازخورد، درست پس از ارائه‌ی تکالیف توسط دانش‌آموز، تأثیر بسیار مثبتی در گیرایی دانش‌آموز دارد. یادداشت‌های خانه - مدرسه، که به وسیله‌ی آن معلم والدین را براساس اجرای تکالیف روزانه مطلع می‌سازد نیز مؤثر می‌باشد. علاوه بر آن همسالان دانش‌آموز می‌توانند نقش مهمی در تکمیل تکالیف ایفا نمایند. تعداد زیادی از تحقیقات تأثیری را که والدین می‌توانند در دقت و رفتار کودک داشته باشند به اثبات رسانده‌اند. آموزش والدین روشی بسیار مؤثر در کمک به والدین جهت تغییر رفتارهایشان برای رسیدن به اهداف دلخواه و از پیش تعیین شده برای فرزندان‌شان می‌باشد.

یکی از معیارها و نشانه‌های والدینی، آموزش والدین می‌باشد که به صورت آگاهانه توجه کنند رفتار مولد و مسئول کودک را تقویت کرده، و از تشویق رفتارهای غیرانطباقی و غیرمولد خودداری کنند. سایر عوامل و اجزاء جدی در آموزش والدین، رساندن تقاضاها جهت ارائه از جانب کودک به‌طور مؤثر و به‌کارگیری برجسب‌های ویژه به‌هنگام صدور ستایش‌های کلامی است. برنامه‌های تقویت افزوده که مستلزم نشانه‌ها و تقویت‌های محسوس و عینی می‌باشد جهت حصول به‌اهداف موردنظر در پیشرفت رفتار و اجرای تکالیف، مؤثر نشان داده شده است. از آنجایی که مقدار تقویت با استفاده‌ی مکرر به‌ویژه در کودکان مبتلا به ADHD کاهش می‌یابد. اهمیت دارد که شخص تقویت‌کننده هر از گاهی تغییر نماید. روش‌هایی که تقویت‌کننده‌ها را تغییر دهد و مستلزم عنصر عدم قطعیت باشد، مانند فن برانگیزاننده‌ی رمز^۱، برای پیشرفت در اجرای تکالیف درسی بسیار مؤثر خواهد بود.

کناره‌گیری یا عقب‌نشینی از تقویت مثبت به‌طور منظم در طول استفاده از روش‌های جریمه و محروم کردن می‌تواند در تغییر رفتار کودکان بسیار مفید باشد. اغلب، جریمه در زمینه‌ی تقویت نمره به‌کار می‌رود که مستلزم کم کردن امتیاز یا نمره از کودک به‌هنگام ارتکاب رفتارهای نامناسب می‌باشد. محروم کردن به کنار گذاشتن کودک به‌طور منظم و برنامه‌ریزی شده از فرصت‌ها جهت دریافت تقویت‌های مثبت، دلالت دارد که معمولاً هنگامی که از کودکی در مدرسه یا خانه خواسته می‌شود روی صندلی خود ساکت و بدون حرکت بنشیند، عملی می‌گردد. محروم کردن هنگامی که از آن به‌عنوان یک واکنش سریع در مورد رفتارهای موردنظر استفاده می‌شود و باعث می‌شود که کودک یک موقعیت تقویتی مثبت را از دست بدهد بسیار مؤثر است. محروم کردن اغلب وقتی که کودک را از انجام کارهایی نظیر انجام تکالیف منع می‌نماید عمل مؤثری نیست. در این موارد محروم کردن دقیقاً به‌عنوان یک عملکرد منفی عمل می‌نماید و سبب بروز یک رفتار غیرمولد می‌شود. به این دلیل، والدین باید به شدت در مورد اصلاح مشکلات برخوردار شده از اجرای تکالیف به‌هنگام استفاده از محرومیت مراقب باشند. به فرض این که کودکان مبتلا به ADHD از انجام کارهایی که نیاز به تلاش مستمر و پایدار دارد سر باز می‌زنند، محروم کردن به ندرت پاسخی مؤثر برای رفتارهای غیرمولد این گونه افراد می‌باشد. رویکرد ویژه‌ی توصیه شده برای معالجه‌ی رفتاری درباره‌ی مشکلات انجام تکالیف درسی